

V Dobrovici na Mladoboleslavsku vzniká Muzeum cukrovarnictví, lihovarnictví, řepařství a města Dobrovice

IN THE CITY DOBROVICE, A MUSEUM OF SUGAR INDUSTRY, DISTILLERY INDUSTRY, SUGAR BEET GROWING AND THE CITY OF DOBROVICE IS BEING ESTABLISHED

Martin Kolář, Luboš Havlík – Muzeum a společenské centrum Dobrovice, o. p. s.

Prudký rozvoj cukrovarnictví v 19. a na počátku 20. století měl významný dopad i na rozvoj dalších odvětví. Šlo především o strojírenství, dodávající technologické vybavení a potřebné zemědělské stroje, výrobu umělých hnojiv a také o infrastrukturu, projevující se především úpravou dopravních cest, silnic, železnic a splavňováním řek. V neposlední řadě mělo cukrovarnictví značný sociálně-ekonomický dopad, neboť vytvořilo řadu nových pracovních příležitostí.

Dobrovický cukrovar vždy patřil mezi rodinné stříbro nejen našeho cukrovarnictví, ale i celého českého průmyslu.

Obr. 1. Hospodářský dvůr při dožínkách TTD

Obr. 2. Dobová fotografie z hospodářského dvora

V Dobrovici se cukr vyrábí nepřetržitě už 178 let, což je národní rekord. Výsadní postavení Dobrovice jako centra českého cukrovarnického průmyslu by měl potvrdit i projekt, který společnost TTD ve spolupráci s městem připravuje. Díky získané finanční dotaci ve výši 165 mil. Kč z Evropské unie (Evropský fond pro regionální rozvoj) vzniká v Dobrovici Muzeum cukrovarnictví, lihovarnictví, řepařství a města Dobrovice (dále jen Muzeum Dobrovice). Otevření muzea je plánováno na květen 2010.

Muzeum Dobrovice vzniká v areálu nevyužívané cenné nemovitě kulturní památky – hospodářského dvora cukrovaru, který od města Dobrovice odkoupila před několika lety společnost Cukrovary a lihovary TTD. Tato společnost společně s městem Dobrovice založila obecně prospěšnou společnost Muzeum a společenské centrum Dobrovice, která v únoru 2008 podala žádost o dotaci na ROP Střední Čechy, a to na projekt Muzeum Dobrovice. Výbor regionální rady regionu soudržnosti Střední Čechy na svém zasedání na konci července rozhodl o tom, že tento projekt splnil veškerá hodnotící kritéria a byl spolu s dalšími vybranými projekty určen k financování.

Historie hospodářského dvora cukrovaru

Jak naznačují kusé historické informace, dvůr v Dobrovici mohl existovat již ve středověkém období. O jeho podobě ale nejsou dochovány žádné informace. Jen hypoteticky lze předpokládat, že byl situován na shodném místě, jako dvůr dnešní,

Obr. 3. Jiný dobový pohled na hospodářský dvůr

tedy v jižním předpolí zámku. V areálu se nepodařilo identifikovat žádné konstrukce či detaily (ani druhotně použité), které by byly starší než renesanční. První zmínky o podobě panského sídla pochází z roku 1541, podle nich v Dobrovici stála tvrz s hospodářským (poplužním) dvorem.

Ve dvoře se dochovaly velmi významné prvky renesanční stavební etapy. Ty můžeme do renesance datovat jednak podle obecných typologických znaků (dispozice), konstrukcí (klenby s hřebínky, krovy), výtavných prvků (štít) a konečně i podle výsledků dendrochronologického průzkumu. Ten prokázal, že se dřevo na stavbu krovu (i stropů) kácelo v rozmezí let 1568–1578. To zcela bezpečně datuje dokončení stavby renesančního dvora.

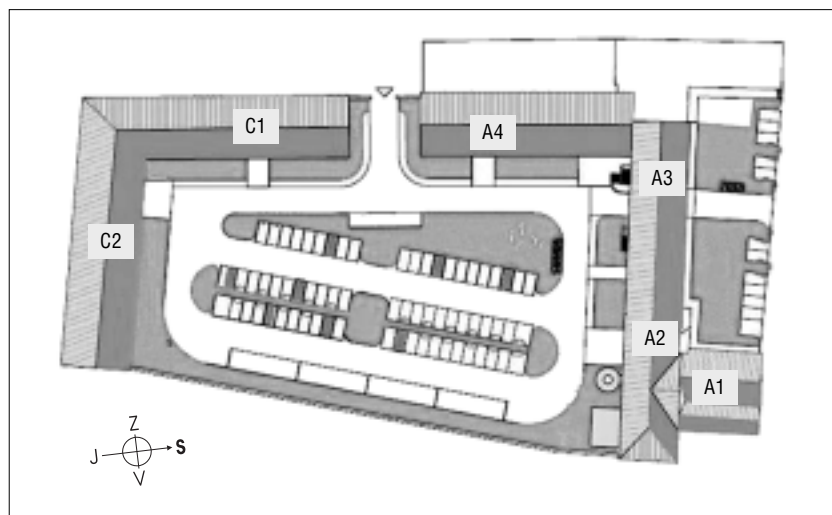
Výstavba dvora tedy spadá do období všeobecné konjunktury Dobrovice a zdejšího vrchnostenského sídla, tj. do období dlouhé vlády Jindřicha z Valdštejna a jeho manželky Anny, rozené z Vartemberka, kteří Dobrovici vlastnili od poloviny 16. století až do své smrti roku 1579. V téže době vznikla dobrovická renesanční radnice, farní kostel (1569–1571), tzv. regentský dům a především vlastní sídelní zámek (dnes sídlo společnosti Cukrovary a lihovary TTD). K vrchnostenskému hospodářství patřil kromě dvora také pivovar se sladovnou.

Dokončovací práce mohly probíhat i po Jindřichově smrti za následující poručnické vlády a za Jindřichových synů Viléma Voka a Henyka z Valdštejna.

Renesanční dvůr byl situován naproti současně budovanému zámku. V 70. a 80. letech 16. století bylo postaveno dlouhé severní křídlo, obsahující průjezd, v přízemí stáje a v patře sýpku. Kromě toho zde byla (patrně v přízemí i patře) trojdílná obytná jednotka. Na toto křídlo navazovaly dvě patrové kolmé budovy, obsahující rovněž trojdílné obytné jednotky. Zajímavá je poloha obou kolmých obytných stavení naproti zámku, svírajících jakýsi čestný dvůr. Z renesančního období pochází kromě obvodových stěn a základu vnitřní dispozice také valené klenby s trojbokými výsečemi a hřebínky, štít severovýchodního křídla a především renesanční krov nad sýpkou archaického typu ležaté stolice.

V průběhu baroka probíhala v areálu dvora stavební aktivita. Nejvýznamnější byla výstavba dlouhé hospodářské budovy

Obr. 4. Schéma areálu hospodářského dvora v Dobrovici (stav po rekonstrukci)

(západního křídla), navazující na jižní straně na renesanční severní křídlo. Přízemní budova obsahovala trojdílné křížových kleneb a podle dispozičních znaků mohla zprvu sloužit jako ovčín. V 60. letech 18. století byla přestavěna obytná budova (severovýchodní křídlo), která získala nový krov.

V závěru 18. století byl ke starší renesanční severovýchodní budově přistavěn nový trakt, obsahující v přízemí tradičně řešenou trojdílnou obytnou jednotku. Patro bylo řešeno již moderním způsobem spolu s dispozicí navazujícího staršího západního traktu – jádrem dispozice se stala vnitřní chodba, na níž navazovaly obytné místnosti v obou traktech. Nový východní trakt získal tvarově ještě pozdně barokní křídlový štít.

Areál hospodářského dvora v Dobrovici je zapsán v ústředním seznamu nemovitých kulturních památek. Navíc je součástí dobrovického zámku, který je další významnou kulturní památkou. Dvůr je přes vnější, poněkud nenápadný vzhled mimořádně hodnotnou architekturou s převažující renesanční, barokní a klasicistní dispozicí. V rámci regionu Mladoboleslavska i v rámci středních Čech je (spolu s goticko-renesančním dvorem u nedalekého hradu Zvířetice) významnou ukázkou hospodářského areálu, jehož původ sahá nejpozději do druhé poloviny 16. století. Renesanční stavební etapa, dochovaná v takto neobvykle velkém rozsahu, činí z hospodářského dvora v Dobrovici jednu z nejvýznamnějších památek svého druhu na území středních Čech.

Obr. 5. Hospodářský dvůr v Dobrovici po zahájení prací na podzim 2008 (budovy C1, A4, A3 a A2, v pozadí zámek s cukrovarem)

Obr. 6. Objekt A1 (vlevo) a A2, průjezd s knížecím znakem (před rekonstrukcí)

Obr. 7. Objekt A2 – administrativní zázemí společnosti

Obr. 8. Manipulace s historickými trámy z objektu A2

Rekonstrukce hospodářského dvora

Jak je patrné ze schématu na obr. 4., areál se skládá z několika budov. Tyto budovy, na schématu označené písmeny A1 (bývalá obytná budova), A2 (bývalá konírna a sýpka), A3 (bývalá obytná budova), A4 (bývalý ovčín), C1 (bývalý kravín) a C2 (stodola), budou převážně sloužit jako expozice připravovaného projektu Muzeum Dobrovice. Součástí areálu bude parkovací plocha určená především pro návštěvníky.

Samotná rekonstrukce areálu byla započata v září 2008. Na základě výběrového řízení na generálního dodavatele stavby byla vybrána společnost Metrostav, a. s. – divize 1, která po předání staveniště okamžitě zahájila práce. Jednotlivé objekty byly vyklizeny a následovalo vybourání dodatečně vnesených konstrukcí a prvků. Po odkrytí hlavních nosných konstrukcí byly provedeny detailní průzkumy. Na základě průzkumů byly provedeny opravy hlavních nosných konstrukcí (základy, nosné stěny, stropní konstrukce, krovy, atd.). Sejmuté prvky byly pod dohledem Národního památkového ústavu v Praze posouzeny a v maximální míře budou zabudovány zpět do objektu.

Při pracích byl na objektu A1 objeven původní krov zazděný ve štitové zdi a datovaný do roku 1578. Fragment tohoto krovu byl zachován na původním místě. Renesanční krov na objektu A2 byl pod přísným dohledem opraven. Jednotlivé části prvků byly vyměněny, v krajním případě nahrazeny. K opravám se využil deponovaný materiál z ostatních budov.

Vodorovné nosné konstrukce (trámové stropy, klenby) byly posouzeny a opraveny tak, aby i nadále mohly plnit funkci nosných prvků. Svislé nosné konstrukce byly opraveny, zdivo doplněno, římsy provedeny do původního tvaru. Střechy jsou dobové, většinou nové z pálené krytiny.

Po vyhodnocení sanačního průzkumu bylo přikročeno k provedení sanačních opatření. Podlahy a základy jsou provětrávané za použití nopových folií a drenážního systému sloužícího k odvedení spodní vody. Stěny byly zasaženy vlhkostí a solemi, které zde vznikaly jak nevhodným způsobem užívání, tak i absencí izolací proti vodě. Sanační omítky byly aplikovány ve dvou vrstvách na všech kontaminovaných místech. Před aplikací omítek a podlah byly provedeny veškeré hrubé rozvody. Podlahy budou provedeny částečně z prvků původních (dřevěné fošny, keramická dlažba), z části z prvků nových.

S koncem stavebních prací bude zahájena montáž interiéru a příprava expozic, které jsou rozděleny do části cukrovarnické, lihovarnické, řepařské a části věnované městu Dobrovice.

Muzeum cukrovarnictví

Muzeum cukrovarnictví představuje stěžejní část chystané expozice. Jeho hlavním cílem je představit historii výroby cukru v Českých zemích od jeho prvopočátků. K tomu by měl sloužit i model cukrovaru, který zapůjčí Národní technické muzeum v Praze. Model znázorňuje cukrovar v měřítku 1:10. Tematické okruhy budou mapovat například vývoj technologie v cukrovarnickém průmyslu nebo život a zásluhy významných osobností cukrovarnického průmyslu.

Za připomenutí jistě stojí skutečnost, že české cukrovarnické muzeum existovalo téměř padesát let, od konce 19. století do znárodnění československého průmyslu po únoru 1948. Zaniklo následkem politického klimatu. Zbytky exponátů převzalo do svých depozitářů Národní technické muzeum v Praze, které je přislíbilo zapůjčit.

Muzeum lihovarnictví

Lihovarnické muzeum bude jednou z dalších zajímavých částí připravovaného projektu. Základním cílem je představení historického odkazu Česka ve výrobě lihu, jehož tradice sahá až do 16. století. Budou představeny jednotlivé vývojové fáze výroby lihu, významné osobnosti lihovarnického průmyslu i samotné výrobní postupy, které se odlišují použitou vstupní surovinou. Neméně zajímavé bude i představení nových technologických trendů (viz. výroba bioethanolu). Projekt nebude vystavovat konečné výrobky z lihu (různé destiláty apod.), naopak chce více přiblížit samotnou výrobu lihu, a to od jejího počátku – nákupu suroviny až po konečný produkt, líh (jemný, surový, bezvodý, technický atd.).

Muzeum řepařství

Řepařské muzeum jako jedna z hlavních součástí předkládaného projektu si klade za cíl představit široké veřejnosti historický odkaz pěstování cukrové řepy v Českých zemích a provést ji jeho zajímavým vývojem až do současnosti. Přípravovaná expozice řepařského muzea bude naučnou formou představovat vývojové trendy v jednotlivých tematických okruzích (přírodní podmínky, pokusnictví, šlechtitelství, významné osobnosti české šlechtitelské školy, druhy osiva, agrotechnické zásahy v průběhu vegetace, sklizeň cukrovky, srovnání cukrové řepy a třtiny, budoucnost cukrové řepy aj.).

Uvedené tematické okruhy budou vhodně doplněny exponáty, fotodokumentací, mapa-

Obr. 9. Oprava renesančního krovu na budově A2

Obr. 10. Oprava dřevěných konstrukcí v objektu A2

Obr. 11. Vnitřní prostory objektu A2, hlavní vstup do muzea

Obr. 12. Vnitřní prostory muzea řepařství v objektu A1

Obr. 13. Pohled na objekt A1 s replikou dobového krovu

Obr. 14. Objekt A4, muzeum města Dobruvce

mi, písemnostmi, obrazy, modely řepy, vzorky osiva, obrazovými materiály, laboratorními exponáty atd.

Muzeum města Dobruvce

Dobruvce byla v roce 1558 povýšena na město. Muzeum města Dobruvce nabídne artefakty jednoznačně spjaté s Dobruvicí a Dobruvicem, dokumenty mapující minulý i současný život města a jeho okolí, fotografie, písemnosti, archeologické nálezy nebo kresby. Tematické okruhy budou rozděleny do čtyř hlavních částí – pravěké dějiny Dobruvicka, „Dobruvceves“ a její středověké dějiny, novověké dějiny městečka „Dobruwicze“ a život v Dobruvici a okolí od 19. až do 20. století.

Závěrem

Pro zatraktivnění připravovaných muzejních expozic navázala obecně prospěšná společnost spoluprací s řadou institucí, například s Národním technickým muzeem v Praze, Národním zemědělským muzeem, Muzeem Mladoboleslavsko, Českou zemědělskou univerzitou v Praze, VÚC Praha, Řepařským institutem Semčice, Českomoravským cukrovarnickým spolkem, Svazem lihovarů ČR, firmou Syngenta Czech, Moravským lihovarem Kojetín aj.

Muzeum Dobruvce představí širší veřejnosti jaký vliv a postavení mělo v minulosti české cukrovarnictví, lihovarnictví a řepařství. Tento vliv byl patrný nejenom ve městech, kde byl vybudován cukrovar či lihovar, protože uvedená průmyslová odvětví měla zásadní vliv i na celkové utváření českého hospodářství v minulém století.

Možnost porovnat historický vývoj s jedním z nejstarších činných cukrovarů nejenom v České republice, ale i v EU, a zároveň i s moderním lihovarem v Dobruvici tak umožní návštěvníkům muzea vytvořit si obrázek o úspěšném pokračování tohoto historického odkazu českého cukrovarnictví a lihovarnictví v dnešní době.

Tímto projektem rovněž mj. dojde k podstatnému zlepšení vzhledu dolní části Palackého náměstí v Dobruvici, která tak naváže na nově vybudovanou klidovou zónu. Z pohledu turistického ruchu dojde rovněž k zatraktivnění města Dobruvce, které se tak může stát místem, které se vyplatí navštívit.

Zakladatelé společnosti Muzeum a společenské centrum Dobruvce velmi uvítají, shledáte-li tento projekt zajímavým a zapůjčíte do Muzea Dobruvce cokoli (fotografie, dokumenty, nářadí, přístroje, zařízení atd.), co by

se vztahovalo k cukrovarnické výrobě, k lihovarům a lihovarnictví, k řepařství či k historii města Dobrovice. V případě zájmu nás prosím kontaktujte na dále uvedené kontaktní adrese.

Všechny zájemce o historii našich oborů pak zveme k pohledce Muzea Dobrovice po jeho zpřístupnění veřejnosti v příštím roce.

Souhrn

Cukrovarníci z Dobrovice se rozhodli navázat na to nejlepší z tradice českého cukrovarnictví a budují v Dobrovi Muzeum cukrovarnictví, lihovarnictví, řepařství a města Dobrovice. Muzeum vzniká v prostorách nevyužívané kulturní nemovité památky hospodářského dvora, která pochází z 2. pol. 16. století. Ve dvoře jsou dochované významné pozůstatky renesanční stavební etapy, později obohacené o barokní a klasicistní přístavby. Rekonstrukce areálu probíhá pod přísným dohledem památkářů od září 2008 a bude dokončena v květnu 2010. Muzeum nabídne celkem čtyři expozice. Tou stěžejní bude část věnovaná cukrovarnictví, která se zaměří na historii výroby cukru v českých zemích. Dalšími částmi budou expozice věnované lihovarnictví, řepařství a expozice města Dobrovice. Muzeum má pod patronací obecně prospěšná společnost Muzeum a společenské centrum Dobrovice, kterou založily město Dobrovice a společnost TTD. Společnost pro ztraktivnění expozice navázala spolupráci s celou řadou institucí, například s Národním technickým muzeem v Praze.

Literatura

1. Rodí se muzeum cukrovarnictví, lihovarnictví a řepařství. *Listy cukrov. řepař.*, 124, 2008 (11), s. 297.
2. PEŠTA J.: *Dobrovice: Hospodářský dvůr*. Stavebně-historický průzkum.
3. Materiály společnosti Cukrovary a lihovary TTD, a. s.

Kolář M., Havlík L.: In the city Dobrovice, a Museum of sugar industry, distillery industry, sugar beet growing and the city of Dobrovice is being established

Sugar producers decided pick up on the best of tradition of czech sugar industry and they build up in Dobrovice Museum of sugar industry, distillery industry, sugar beet growing and city Dobrovice. Museum rise in premises of unused cultural historic landmark – service court from 16th century. In the court are extant significant relics of renaissance architecture, later enriched rather baroque and classicism additional buildings. Reconstruction of the premises, which begun in September 2008, is under strict supervision of monument preservation and will be finished in May 2010. The Museum will offer four

Obr. 15. Budovy C1 a C2 (muzeum cukrovarnictví, lihovarnictví), sanace zdiva

Obr. 16. Replika dobového krovu objektu C2

Obr. 17. Vnitřní prostory muzea cukrovarnictví a řepařství (objekt C1)

Obr. 18. Z rekonstrukce budov C2 (bez krovu a stropu) a C1

expositions. The main exposition, which will be dedicated to sugar industry, is focused on history of sugar production in czech countries. Another parts of exposition will be dedicated to distillery industry, sugar beet growing and city Dobruvice. The Museum is under the auspices of not-for-profit organisation Muzeum a společenské centrum Dobruvice, which was found by city Dobruvice and sugar beet producer Cukrovarny a lihovary TTD, Inc. This company will for attractivity increase cooperate with carload of institutions, for example with National technical museum in Prague.

Kontaktní adresa – Contact address:

Ing. Martin Kolář, Ph. D., předseda správní rady, Muzeum a společenské centrum Dobruvice, o. p. s., Palackého nám. 2, 294 41 Dobruvice, Česká republika, e-mail: m.kolar@ttdcukrovary.cz, tel.: 326 900 113

Obr. 19. Současný stav areálu – pohled k jihozápadu, objekty C1 a C2 (nahore), pohled k severozápadu, objekty A2, A3 a A4 (dole)

